

missus fuit, non quidem propter aliquod majus bonum consequendum, sicut fuit dispensatio de pluribus uxoris habendis, sed propter majus malum prohibendum, scilicet uxoricidium, ad quod Judaei promerantur propter corruptionem irascibilis; sicut & permissum eis fuit extraneis fœnerari propter aliquam corruptionem in concupiscibili; ne scilicet fratribus suis fœnerarentur; & sicut propter corruptionem suspicionis in rationali fuit permissum sacrificium zelotipiae, ne sola suspicio apud eos iudicium corrumperet.

Sed quia lex vetus, quamvis gratiam non conferret, tamen ad hoc data erat ut peccatum ostenderet, ut communiter Sancti dicunt; ideo aliis videtur quod si (3) repudiando uxorem peccassent, hoc saltem eis per legem, aut Prophetas indicari debuisset. Isai. lxxvii. *Annuntia populo meo peccata eorum.* Alias viderentur esse nimis neglecti, si ea quae necessaria sunt ad salutem, quae non cognoscebant, nunquam eis nuntiata fuissent: quod non potest dici, cum iustitia legis tempore suo observata vitam mereretur aeternam. Et propter hoc dicunt, quod quamvis repudiare uxorem per se sit malum, tamen ex permissione divina licitum fiebat: & hoc confirmant auctoritate Chrysostomi, Auctoris oper. imperf. hom. xxxi. in Matth. qui dicit, quod a peccato abstulit culpam legislator; quando permisit repudium. Et quamvis hoc probabiliter dicatur, tamen primum communis susinetur: ideo ad utrasque rationes respondendum est.

Ad primum ergo dicendum, quod aliquis qui potest prohibere, non peccat, si a prohibitione abstinere non sperans correctionem, sed magis malum aestimans ex tali prohibitione occasionem sumere: & sic accedit Moysi: unde divina auctoritate fretus libellum repudii non prohibuit.

Ad secundum dicendum, quod Propheta Spiritu Sancto inspirati non dicebant dimittendam esse uxorem, quasi Spiritus Sancti praeceptum sit, sed quasi permissum, ne mala peiora fierent.

Ad tertium dicendum, quod illa permissionis similitudo non est intelligenda quantum ad causam eandem: quia utraque permissio ad vitandam turpitudinem facta est.

Ad quartum dicendum, quod quamvis dicitur cordis non excusaret a peccato, tamen permissio ex dicitur facta excusat: quaedam enim prohibentur sanis quae non prohibentur infirmis corporaliter; nec tamen infirmi peccant permissione sibi facta utentes.

Ad quintum dicendum, quod aliquod bonum potest intermitteri dupliciter. Uno modo propter aliquod majus bonum consequendum; & tunc intermissio illius boni ex ordine ad majus bonum accipit honestatem; sicut intermittebatur singularitas uxoris honeste a Jacob propter bonum prolis. Alio modo bonum aliquod intermittere ad vitandum majus malum; & tunc si auctoritate eius qui dispensare potest, hoc fiat, reatum talis boni intermissio non habet; sed honestatem etiam non acquirit: & sic indivisibilitas matrimonii in lege Moysi intermittebatur propter majus malum vitandum, scilicet uxoricidium: & ideo Chrysostomus dicit, ut sup. quod a peccato abstulit culpam. Quamvis enim inordinatio maneret in repudio, ex quo peccatum dicitur, tamen reatum poenae non habebat neque temporalis, neque perpetuae, in-

(3) Al. replicando. (4) In supplem. III. P. quæst. lxxvii. art. 11. velut ex hom. xli. operis imperfecti notatur. (5) Nicolai: quod quaedam Glossa interlinealis, ad illa verba Deuter. xxiv. *Polluta est, & abominabilis*, dicit: *Illius &c.* (6) Al. Sed.

quantum divina dispensatione fiebat, & sic erat ab eo culpa ablata: & ideo etiam ipse ibidem dicit, quod permissum est repudium, non malum quidem, tamen illicitum; quod quidem illi qui sunt de prima opinione referunt ad hoc tantum quod habebat reatum temporalis poenae.

SOLUTIO III.

Ad tertiam questionem dicendam, quod secundum primam opinionem uxor peccabat post repudium alteri viro conjuncta: quia adhuc matrimonium primum non erat solum. Mulier enim quanto tempore vivit, alligata est lege viri, ut patet Rom. vii. Non autem poterat simul plures viros habere. Sed secundum aliam opinionem, sicut licebat ex dispensatione divina viro uxorem repudiare, ita uxori alium virum ducere: quia inseparabilitas matrimonii ex causa divina dispensationis tollebat; quia inseparabilitate manente intelligitur verbum Apostoli.

Utergo ad utrasque rationes respondeamus, dicendum ad primum, quod viro licebat plures uxores simul habere secundum dispensationem divinam: & ideo una dimissa, etiam matrimonio non soluto, poterat aliam ducere. Sed nunquam uxori licuit habere plures viros: & ideo non est simile.

Ad secundum dicendum, quod in illo verbo Augustini *mos* non ponitur pro consuetudine, sed pro actu honesto, secundum quod a more aliquis dicitur morigeratus, quia est honorum morum, vel sicut a more Philosophia moralis nominatur.

Ad tertium dicendum, quod Dominus Matth. v. ostendit novam legem abundare per consilia ad veterem non solum quantum ad ea quae lex vetus licita faciebat, sed etiam quantum ad ea quae in veteri lege illicita erant, sed a multis licita putabantur per non rectam praeceptorum expositionem, sicut patet de odio inimici: & ita est etiam de repudio.

Ad quartum dicendum, quod verbum Domini intelligitur quantum ad tempus legis novae, in quo dicta permissio est sublata: & sic etiam intelligitur verbum quoddam Chrysostomi, qui dicit (4) hom. xvii. in Matth. quod qui secundum legem dimittit uxorem, quatuor facit iniquitates: quia quoad Deum existit homicida, in quantum habet propositum occidendi uxorem, nisi eam dimittere; & quia dimittit non fornicantem, in quo solo casu lex Evangelii uxorem dimittere permittit; & similiter quia facit eam adulteram, & illum cui copulari.

Ad quintum dicendum, (5) quod quidam interlinealis dicit Deuter. xxvi. *Polluta est & abominabilis*; (6) scilicet illius iudicio qui quasi pollutam eam prius dimisit: & sic non oportet quod sit pollutata simpliciter. Vel dicitur pollutata illo modo quo immundus dicebatur qui mortuum tangebatur, vel leprosum; non immunditia culpae, sed cuiusdam irregularitatis legalis: unde & sacerdoti non licebat viduam, & repudiatam ducere in uxorem.

SOLUTIO IV.

Ad quartam questionem dicendum, quod in lege de libello repudii duo erant permissa, scilicet dimittere uxorem, & uxorem dimissam alteri jungi; & duo praecepta scilicet scriptura libelli repudii, & quod iterum

rum maritus repudiatis eam accipere non possit: quod quidem secundum eos qui primam opinionem tenent, factum fuit in poenam mulieris quae alteri nupsit, & in hoc peccato polluta est; sed secundum alios, ut vir non de facili uxorem repudiaret, quam postea nullo modo recuperare posset.

Ad primum ergo dicendum, quod ad illius mali impedimentum quod committebat aliquis repudiando uxorem, ordinabatur quod vir uxorem repudiatam assumere non posset iterato, ut patet ex dictis: & ideo divinitus ordinatum fuit.

Ad secundum dicendum, quod semper licuit indulgere peccanti quantum ad rancorem cordis, sed non quantum ad poenam divinitus taxatam.

Ad tertium dicendum, quod in hoc est duplex opinio. Quidam enim dicunt, quod licuit uxorem repudiatam viro reconciliari, nisi matrimonio alteri viro juncta esset: tunc enim propter adulterium, cui mulier voluntarie se subdit, in poenam ei datur quod ad priorem virum non rediret. Sed quia lex universaliter prohibet, ideo dicunt alii, quod etiam antequam alteri nubere, non poterat revocari, ex quo repudiata erat: quia pollutio non intelligitur quantum ad culpam, sed ut dictum est.

ARTICULUS III.

Utrum causa repudii fuerit odium uxoris.

Ad tertium sic proceditur. Videtur quod causa repudii fuerit odium uxoris, secundum hoc quod dicitur Malach. ii. 16. (1) *Si odio habueris eam, dimitte illam.*

2. Præterea. Deuter. xxiv. 1. dicitur: *Cum non invenerit gratiam in oculis eius propter aliquam foeditatem, scribe libellum repudii.* Ergo idem quod prius.

3. Sed contra. Sterilitas, & fornicatio magis contrariantur matrimonio quam odium. Ergo illa potius debuerunt esse causa repudii quam odium.

4. Præterea. Odium potest creari ex virtute ejus qui odio habetur. Si ergo odium est sufficiens causa, tunc mulier posset repudiari propter virtutem suam; quod est absurdum.

5. Præterea. Deuter. xxii. dicitur: Si (2) duxerit vir uxorem suam, & postea odio eam habuerit, & objecerit ei stuprum, aut conjugium, si in probatione defecerit, verberabitur, & centum siclis argenti condemnabitur, & non poterit eam dimittere omni tempore vitae suae. Ergo odium non est causa sufficiens repudii.

QUAESTIUNCULA II.

1. Ulterius. Videtur quod repudii causae debebant in libello scribi. Quia per libellum repudii scriptum a poena legis absolvebatur. Sed hoc omnino videtur injustum, nisi causis sufficientibus repudii assignatis. Ergo oportebat illas scribere in libello.

2. Præterea. Ad nihil illa scripta valere videbantur, nisi ut causae repudii ostenderentur. Ergo si non inscriberentur, frustra libellus ille sibi tradebatur.

3. Præterea. Hoc Magister dicit in littera. Sed contra. Causae repudii aut erant sufficientes, aut non. Si sufficientes, præcludebatur mulieri via ad secundas nuptias, quae ei secundum legem con-

cedebantur. Si autem insufficientes, ostendebatur injustum repudium; & sic repudium fieri non poterat. Ergo nullo modo causae repudii inscriberantur.

SOLUTIO II.

Respondeo dicendum ad primam questionem, quod causa permissionis repudiandi uxorem fuit vitatio uxoricidii, ut Sancti communiter dicunt. Proxima autem causa homicidii est odium, & ideo proxima causa repudii est odium. Sed odium ex aliqua causa causatur, sicut & amor: & ideo etiam oportet alias causas repudii ponere remotas, quae erant causa odii. Dicit autem Augustinus (a) in Glossa Deuter. xxiv. *Multae erant in lege causae dimittendi uxores: Christus solum fornicationem excipit, ceteras molestias jubet proferre, & castitatem conjugii sustineri.* Hae autem causae intelliguntur foeditates in corpore, puta infirmitas, vel aliqua notabilis macula; vel in anima, sicut fornicatio, vel aliquid hujusmodi, quod in moribus inhonestatem facit. Sed quidam has causas magis coarctant, satis probabiliter dicentes, quod non licebat uxorem repudiare, nisi propter aliquam causam post matrimonium supervenientem; nec propter quamlibet talem, sed propter illas solum quae possunt bonum prolis impedire, vel in corpore, ut sterilitas, aut lepra, vel aliquid hujusmodi; vel in anima, ut si esset malorum morum, quos filii ex conversatione ad ipsam imitarentur. Sed quaedam Glossa (b) super illud Deuter. xxiv. *Cum non invenerit gratiam &c.* videtur magis arctare, scilicet ad peccatum, cum dicit ibi per foeditatem peccatum intelligi. Sed peccatum Glossa nominat non solum in moribus animae, sed etiam in natura corporis.

Sic ergo prima duo concedimus. Ad tertium dicendum, quod sterilitas, & alia hujusmodi sunt causa odii; & sic sunt causae remotae. Ad quartum dicendum, quod propter virtutem non est aliquis odibilis per se loquendo: quia bonitas causa est amoris: & ideo ratio non sequitur. Ad quintum dicendum, quod hoc dabatur in poenam viri, quod non posset in perpetuum repudiare uxorem in casu illo, sicut etiam in alio casu, quando puellam defloraverat.

SOLUTIO II.

Ad secundam questionem dicendum, quod causae repudii in speciali non scribebantur in libello, sed in generali, ut ostenderetur justum repudium. Sed secundum Josephum, Lib. IV. antiquit. cap. viii. ut mulier habens libellum conscriptum de repudio alteri posset nubere: alias enim ei traditum non fuisset: unde secundum eum erat scriptura talis: *Promitte tibi quod nunquam tecum conveniam.* Sed secundum Augustinum, Lib. XIX. contra Faustum cap. xxvi. ideo libellus scribebatur, ut mora interveniente, & consilio scribarum dissuadente, vir a proposito repudiandi desisteret.

Et per hoc patet solutio ad objecta.

QUAESTIO III.

Deinde quaeritur de virginitate: & circa hoc quaeruntur tria.

(1) Vulgata: *Cum odio habueris, dimitte.* (2) Al. dimiserit. Ex Edit. P. Nicolai. (a) Quod ex Augustino subjungitur, ex Lib. I. de serm. Domini in monte cap. xiv. desumptum est, etsi verbis paululum immutatis. (b) Partim interlinealis, partim collateralis ex Rabano.

Primo. Quid sit virginitas. Secundo. Utrum sit virtus. Tertio. De comparatione eius ad alias virtutes.

ARTICULUS I.

Utrum virginitas sit perpetua meditatio incorruptionis in carne corruptibili.

2. 2. quast. CLII. art. 1. ad 1.

Ad primum sic proceditur. Videtur quod virginitas non sit in carne corruptibili incorruptionis perpetua meditatio, ut Augustinus dicit in Lib. de nuptiis & concupiscentia, cap. xlii. Quia post resurrectionem sanctae virgines suam virginitatem non amittunt. Sed tunc non erunt in carne corruptibili. Ergo corruptibilitas carnis non debet poni in diffinitione virginitatis.

2. Præterea. Virginitas ponitur pars continentiae, quæ ad temperantiam reducitur. Sed meditatio non est actus temperantiae, sed magis intellectualium virtutum. Ergo non debet poni tamquam genus virginitatis.

3. Præterea. Virginitas non est firmiter bonum quam charitas, aut alia virtutes, immo magis fragile. Sed perpetuitas non est de ratione charitatis: alias charitatem semel habitam non contingeret amittere; quod in III. Lib. dist. xxxi. quast. 1. art. 1. improbatum est. Ergo nec perpetuitas in diffinitione virginitatis poni debet.

4. Præterea. Incorruptionis perpetua meditatio tollitur per corruptionem mentis, de qua dicitur Matth. v. 28. Qui viderit mulierem ad concupiscendum eam, iam moechatus est eam in corde suo. Sed per hoc non tollitur virginitas: quia talis corruptio reparari potest, non autem virginitas, ut in littera dicitur. Ergo virginitas non est perpetua incorruptionis meditatio.

5. Præterea. Perpetua incorruptionis meditatio sine concubitu perditur non solum mente, sed etiam carne, sicut patet in peccatis contra naturam. Sed sine concubitu virginitas non perditur: quia, ut Augustinus dicit in Libro de virginitate, cap. xlii. Virginitas est per piam continentiam ab omni concubitu immunitas. Ergo idem quod prius.

6. Præterea. Ambrosius dicit in Lib. de virginitate, vel Lib. I. de virginibus cap. iv. quod virginitas est expers contagionis integritas. Sed contaminatur corpus per pollutionem nocturnam. Ergo virginitas secundum hoc amittitur; non autem perpetua incorruptionis meditatio perditur: ergo &c.

7. Præterea. Virginitas potest per violentiam auferri: alias ille qui contraheret cum illa quæ per violentiam ab alio defloratur, non efficeretur irregularis. Non autem perpetua (1) incorruptionis meditatio. Ergo idem quod prius.

SOLUTIO.

Respondeo dicendum, quod virginitas, ut ex dictis Ambrosii patet, integritas quædam est: unde per privationem corruptionis dicitur, quæ in actu generationis accedit, ubi triplex corruptio est. Una corporalis tantum, in hoc quod claustra pudoris franguntur. Alia spiritualis, & corporalis simul ex hoc quod per decisionem, & motum seminis in sensu delectatio generatur. Tertia est spiritualis tantum ex hoc quod

(1) Al. carnis mediatio. (2) Al. & opposita eius. (3) Al. actum prohibitum. (4) Al. quod.

princ. Digestorum dicitur, quod iustitia est constans & perpetua voluntas: & sic etiam Augustinus ponit perpetuum in diffinitione virginitatis, quamvis virginitatem quandoque habentes, eam amittant, ut sic in prædicta diffinitione discretio electionis, quæ est actus virginitatis, secundum quod ad genus pertinet moris, ex meditatione intelligatur, sed immobilitas ex perpetuitate.

Ad quartum dicendum, quod corruptio mentis, ut ex dictis accipi potest, est duplex. Una quæ est quasi passio mentis, quando mens subditur delectationi quæ in coitu solet accidere: & quia hæc delectatio completur in seminis disillatione, ideo talis corruptio mentis non potest accidere sine aliqua corruptione carnis, quæ dicta est fieri per seminis decisionem. Alia autem est corruptio mentis, quæ est actus ejus, scilicet consensus, aut electio prædictæ corruptionis. Sed quia vires inferiores sequuntur motum superiorum, ideo quandoque contingit quod ex actu mentis cogitantis de corruptione carnis, & intendens delectationem ipsius experiri, calor excitatur in corpore, & semen distillat, & causatur delectatio, quæ mens suffocatur sicut in coitu; & tunc absque dubio virginitas est amissa. Si autem corruptio sistat in actu mentis consentientis, amittitur quidem virginitas secundum illud formale quod habet in mente, non autem ratione ejus quod est materiale in ipsa: unde talis non potest dici virgo nisi materialiter. Et ideo hæc virginitatis amissio potest recuperari, non autem illa virginitatis amissio in qua etiam illud quod est materiale subtrahitur: quia virginitas ex parte sui actus respicit tantum præsens, aut futurum, sicut est in qualibet virtute: electio enim aut præsens, aut futurum respicit, non autem præteritum: sed ex parte materiae non solum præsens, sed præteritum respicit. Dicitur enim virgo quæ elegit incorruptionem, quæ est materialis in virginitate, quam nunquam amisit, & habere, & conservare intendit. Non autem exigitur quod nunquam contrariam electionem habuerit, sed quod nunquam contrariam corruptionem. Ex hoc autem virginitas amissa recuperari non potest, quia illud quod in præteritum transiit, recuperari non potest.

Ad quintum dicendum, quod illa quæ sine concubitu se corrumpunt, non est dubium quod virginitatem amittunt, etiam quantum ad id quod est materiale in ipsa: quia etsi concubitus non adsit, adest tamen delectatio, quæ in concubitu corruptionem virginitatis facit. Si autem luxuria contra naturam tempus perfectæ ætatis præveniat, cum non adsit seminis decisio, & per consequens nec delectatio completa mentem suffocans, non amittitur virginitas quantum ad id quod est materiale in ipsa.

Ad sextum dicendum, quod passionis partis sensitiva non possunt esse materia virtutis, nisi secundum quod sunt ordinabiles à ratione in eis medium ponente, prout concupiscibilis, & irascibilis obediunt rationi: & ideo delectatio quæ in somnis accidit cum seminis decisione, non est materia virtutis: & propter hoc nec talis corruptio incorruptionem tollit, quæ est virginitatis materia: & ideo ratione talis pollutionis virginitas non perditur. Et similis ratio est de mulieribus quæ dormientes, & inebriatæ, aut amentes à viris cognoscuntur, nisi forte hac intentione dormitum irent, ut à viro cognoscerentur.

Ad septimum dicendum, quod illud cujus prin-

cipium totaliter est extra, non est ordinabile à ratione: & ideo eadem ratione nec illa quæ per violentiam corrumpuntur sive ab homine, sive à dæmone incubo, virginitatem amittunt, si quantum possunt renitentur, ut conservent corpus à corruptione immune, vel saltem mentem contrariam consensui. Quia tamen in significationibus sacramentorum magis attenditur quod exterius geritur quam quod interius fit, irregularitas quæ ex defectu significationis in sacramento causatur, nihilominus induceretur in illum qui virginem defloratam violentè duceret in uxorem: & præcipue cum propter delectationem nimiam ratio in actu illo suffocetur, difficillimum est tali delectationi dissentire in statu illo: & ideo præsumptio videtur esse quod consenserit.

ARTICULUS II.

Utrum virginitas sit virtus.

2. 2. quast. CLII. art. 3.

Ad secundum sic proceditur. Videtur quod virginitas non sit virtus. Omnis enim virtus consistit in medio. Sed virginitas non consistit in medio, sed maxime in extremo: quia consistit in abstinendo ab omni delectabili, circa quod est castitas. Ergo non est virtus.

2. Præterea. Virtutum usus, cum sit de jure naturali, omni tempore licuerunt. Sed in statu naturæ conditæ non licuisset virginitatem servare, quia esset contra præceptum, ut habetur Gen. 1. 28. Crescite, & multiplicamini: similiter nec tempore legis Moysi, quando qui non relinquebat semen super terram, maledictioni legis subiacebat. Ergo virginitas non est virtus.

3. Præterea. Nulla virtus est quæ amitti possit sine peccato, & quæ per penitentiam non recuperetur. Sed virginitas amittitur sine peccato in actu matrimoniali, nec per penitentiam potest recuperari. Ergo non est virtus.

4. Præterea. Omnis virtus est habitus acquisitus, vel infusus. Sed virginitas est in illis qui non habent aliquem habitum acquisitum, vel infusum, sicut in pueris non baptizatis. Ergo non est virtus.

5. Præterea. Omnis virtus ordinatur ad actum aliquem. Non autem virginitas, sed magis importat privationem actus. Ergo non est virtus.

6. Præterea. Qui habet unam virtutem, habet omnes. Sed qui caret virginitate, quandoque habet alias virtutes. Ergo virginitas non est virtus.

7. Præterea. Virtute nullus male utitur. Sed virginitate aliquis male utitur, ut patet de virginibus fatuis, Matth. xxv. Ergo non est virtus.

8. Præterea. Continentia virginalis dividitur contra matrimonialem, & vidualem. Sed matrimonium non ponitur virtus, neque viduitas. Ergo neque virginitas est virtus.

Sed contra est quod dicitur I. Corinth. vii. 7. Unusquisque proprium domum habet ex Deo: & loquitur de virginitate. Dona autem Dei spiritualia virtutes sunt. Ergo virginitas est virtus.

Præterea. Ambrosius dicit in Lib. de virginitate in proemio. Invitat (1) virginitatis amor ut de virginitate aliquid dicamus, ne velut transitu quodam præterita videatur quæ principalis est virtus.

(1) Nicolajus ex Ambrosio: Invitat nunc integritatis amor ut aliquid de virginitate dicamus, ne velut transitu quodam præterita videatur &c.